

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Божидара Искрева Кривирадева,
преподавател в Софийски университет „Свети Климент Охридски“,
факултет по Педагогика

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование – „Педагогически науки“
професионално направление – „Педагогика“
докторска програма – «Специална педагогика»

Автор: *Катя Стайкова Стоилова*

Тема: „Професионална идентичност на учители, работещи с ученици със специални образователни потребности“

Научен ръководител: проф. дпн Дора Стоилова Левтерова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-6601 от 22.12.2018 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Професионална идентичност на учители, работещи с ученици със специални образователни потребности“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование „Педагогически науки“, професионално направление Педагогика, докторска програма Специална педагогика. Автор на дисертационния труд е *Катя Стайкова Стоилова* – докторантка в редовна форма на обучение към катедра «Педагогика и управление на образованието» с научен ръководител проф. дпн Дора Стоилова Левтерова от Педагогическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от докторантката комплект материали на хартиен носител е в съответствие с ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и с Правилника на РАС на ПУ. Той включва всички необходими документи. По процедурата няма нарушения и са спазени необходимите етапи за работа и обсъждане в първичното звено. Приложени са пет публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Катя Стайкова Стоилова е родена през 1971 година. През 2006 г. завършва магистърска програма „Приложна психология“ в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“. През 2011 - 2012 год. осъществява следдипломна квалификация „Приложна психология и психотерапия“ в Медицински университет гр. Пловдив, а от 2013 до 2015 г. се включва и придобива трета професионално-квалификационна степен в ДИПКУ към СУ „Св. Кл. Охридски“ по

специалност „Специална педагогика“. Трудовият стаж на докторантката от 2002 г. е свързан с работа и консултиране на деца със специални образователни потребности, както и с управление на организации за социално-педагогическа работа с деца, лишени от родителски грижи, а от 2006 год. докторант Катя Стоилова е директор на Регионален център за подкрепа процеса на приобщаващото образование в Пловдив.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертационното изследване е посветено на един актуален и значим за педагогическата практика проблем, какъвто е проблемът за професионалната идентичност на педагогическите специалисти, работещи с деца със специални образователни потребности. Темата на дисертационното изследване има както теоретична, така и практическа значимост. Смятам, че практическата значимост на това дисертационното изследване е едно от най-важните му предимства, тъй като може да бъде отправна точка на последващи емпирични изследвания, свързани с проучването на педагогическите специалисти, работещи с деца със специални образователни потребности в различни контексти, не само свързани с професионалната идентичност.

Професионалната идентичност е един от малко изследваните и проучвани теоретични проблеми в българската и в чуждестранната литература. Направеният теоретичен обзор на изследвания теоретичен проблем е коректен и докторантката е успяла да представи достатъчно пълно съществуващите теоретико-емпирични изследвания по проблема. Поставените цели и задачи на емпиричното дисертационно изследване са коректно поставени и корелират пряко с темата на дисертацията. Формулираните хипотези са доказани с помощта на използвания изследователски инструментариум.

4. Познаване на проблема

Разглежданият теоретичен проблем в дисертационното изследване е обхванато представен и е разгледан многоаспектно. На основата на направения теоретичен анализ докторантката изгражда своята емпирична концепция и формулира няколко хипотези. На базата на направения теоретичен анализ, свързан с теориите за различните видове идентичности и по конкретно с професионалната идентичност на преподавателските специалисти, докторантката създава три въпросника и две анкетни карти, чрез които изследва: удовлетвореност от работата, степента на въвличеност в работата и усещането за работата като мисия на педагогическите специалисти, работещи с ученици със специални образователни потребности и ресурсни специалисти; връзката между професионална идентичност като професионална

удовлетвореност и зависимостта от постижения, персоналната идентичност и характеристиките за всички респонденти; детерминантите на професионалната компетентност и професионалното самоопределяне за всички специалисти, работещи с ученици със специални образователни потребности; професионалния профил на ресурсните специалисти като възраст, образование, следдипломни квалификации и обучения; приобщаването в българското училище на самия учител през погледа на ресурсния специалист.

Емпиричното проучване е осъществено с адекватен инструментариум, чрез който могат да се проверят хипотезите. За анализа на емпиричното изследване са използвани адекватни количествени и качествени методи на проучване.

5. Методика на изследването

Избраната методика е адекватна и позволява да бъдат постигнати поставените изследователски цели. Докторантката използва надеждни количествени методи, въз основа на които е направен и качествения анализ на резултатите. За по-добро онагледяване в текст са използвани много таблици, диаграми, графики, хистограми, скали. За осъществяване на емпиричното изследване са разработени три въпросника и две анкетни карти. Тези анкетни карти са разработени специално за нуждите на емпиричното дисертационно изследване. С помощта на използваната изследователска методика докторантката получава адекватен отговор на задачите, които си поставя в дисертационния труд и успява да провери формулираните хипотези. Разработеният авторски изследователски инструментариум, стъпва на направения обзорен теоретичен анализ на съществуващите теоретични постановки по изследвания проблем. Методиката на дисертационното изследване може да бъде използвана и от други регионални центрове за подкрепа процеса на приобщаващото образование, с цел проучване на професионалната идентичност на педагогическите специалисти, работещи с деца със специални образователни потребности.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е в общ обем от 195 стандартни машинописни страници. Трудът е структуриран в увод, три глави, обобщения и изводи, изведени са препоръки за практиката, очертан е приносът на труда, след това е приложен списък с използваната литература и пет приложения. Използваната литература включва 94 източника, от тях 24 на латиница, 64 на кирилица и 6 нормативни документа, които пряко корелират с темата на дисертационното изследване. В петте приложения са приложени трите авторски въпросника и двете авторски анкетни карти, използвани за нуждите на емпиричното изследване.

Използваните информационни източници са надеждни, използвани са сполучливо от докторантката в изложението на дисертационния труд и са използвани правилно в контекста на направения теоретичен анализ.

Структурата на дисертационния труд е логично и съдържателно построена. В увода докторантката обосновава актуалността на изследвания дисертационен проблем и очертава неговата значимост за теорията и практиката.

В първа глава от дисертационното изследване докторантката сполучливо и доста обхватно се опитва да даде отговорите на основните проблеми, свързани с разкриването на професионалната идентичност на педагогическите специалисти, работещи с деца със специални образователни потребности в рамките на интегрираното обучение. В тази част от дисертационното изследване докторантката, използвайки научната литература, успява да разкрие същността и особеностите за формиране на идентичността, етапите на формиране на професионалната идентичност. Докторантката обръща специално внимание на факторите за развитието на професионалната идентичност и по-специално на учителската професионална идентичност, както и на спецификата на професионалната идентичност на педагогическите специалисти, работещи пряко с деца със специални образователни потребности.

Направеният теоретичен обзор е изчерпателен и сполучливо се подкрепя от авторските тези, представени в тази част от дисертационното изследване. Той служи за основа на разработения автором инструментариум за изследване на професионалната идентичност на педагогическите специалисти, работещи с деца със специални образователни потребности.

Във втора глава на дисертационното изследване докторантката представя цялостната методика на осъщественото изследване, като тук са формулирани ясно и сполучливо обектът и предметът на емпиричното изследване, както и целите и задачите му. Формулирани са няколко хипотези на дисертационното изследване. Тук докторантката описва достатъчно подробно и обосновано методологията на емпиричното изследване.

В трета глава от дисертационния труд са представени резултатите от емпиричното изследване. С помощта на създадените три въпросника и 2 анкетни карти от докторантката са изследвани двете основни целеви групи, а именно учители, работещи с деца със специални образователни потребности в рамките на образователните институции и ресурсни учители, работещи в Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – Пловдив.

Анализа на емпиричните резултати докторантката осъществява с помощта на Статистическата обработка, извършена с помощта на статистическите софтуерни приложения

STATISTICA 7 и SPSS 16, за диаграмите използва MS EXCEL, а за проверка на хипотезата използва ANOVA.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите, които докторантката обобщава в теоретичен и приложен план, са релевантни. Осъщественият емпирично изследване, проведено в рамките на една териториална област в страната, може да бъде използвано и от другите регионални центрове за подкрепа процеса на приобщаващото образование, тъй като може да бъде една добра основа за формирането на последващите политики, свързани с подобряване процеса на приобщаване в образованието на деца със специални образователни потребности. Ресурсните учители у нас са обект на малко проучвания, тъй като сравнително отскоро функционират у нас, но в дисертацията докторантката се интересува и проучва както професионалната идентичност на ресурсните учители, така и на учителите, работещи с деца със специални образователни потребности в рамките на образователната институция. Това също може да бъде очертано като приносен момент, тъй като че ли от момента на реализиране на политиката на приобщаващо образование ресурсните учители и учителите, работещи с деца със специални образователни потребности се намират от две различни страни и много рядко се говори за двата основни субекта в учебно-възпитателния процес (учителя, работещ с детето със специални образователни потребности в образователните институции и ресурсния учител) като субекти, работещи за повишаване благосъстоянието на децата у нас.

В дисертацията е очертано ясно необходимостта от засилване мястото и ролята на Регионалните центрове за сформирани и поддържане на учителската професионална идентичност на ресурсните специалисти.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката представя пет публикации, които са пряко свързани с темата на дисертационното изследване. Публикациите се отнасят до: професионалната идентичност на учителите; професионалното самоопределяне на ресурсните учители; мястото и ролята на Регионалните центрове за подкрепа процеса на приобщаващото образование; положителни страни от развитието на множествена професионална идентичност при придобиване на втора специалност при учителите. Публикациите са публикувани във форуми, които са се провели както в България, така също и в Русия и по конкретно в Омск. Две от публикациите са написани на руски език. В този момент не откривам информация публикациите на докторантката да са ползвани и цитирани.

9. Лично участие на докторантката

Личното участие на докторант Катя Стоилова за създаването и реализирането на теоретико-емпиричното изследване е несъмнено. Тя има опит в практиката и необходимото образование и квалификация, за да разработи представения за рецензиране дисертационен труд.

10. Автореферат

Авторефератът коректно отразява текста на дисертацията и в голяма степен отговаря на изискванията. Мисля, че авторефератът би бил по-добър, ако в него имаше съдържание и литература. Независимо от това авторефератът отразява коректно основните резултати, постигнати в дисертацията.

11. Критични забележки и препоръки

Критичните ми бележки са свързани с това, че в теоретичната част на дисертационното изследване авторите тези са загатнати, но текстът би спечелил, ако докторантката заяви по-убедително своите мисли по изследвания въпрос. Катя Стоилова би могла да го направи, тъй като има и образованието и практическия опит, но като повечето практики не се осмелява да заяви категорично авторите си тези. Мисля, че резултатите от емпиричното изследване трябва да бъдат популяризирани чрез публикуването им в периодичния педагогически печат, чрез статии в списание „Педагогика“ и други такива.

Позволявам си да отправя и една препоръка към докторантката, а именно да публикува в монографично издание дисертационното изследване и да го популяризира в образователната система и в Регионалните центрове за подкрепа процеса на приобщаващото образование.

12. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Резултатите от въпросниците и анкетните карти могат да бъдат използвани и в други Центрове за подкрепа процеса на приобщаващото образование. На основата на изведените изводи и препоръки от страна на докторантката могат да бъдат използвани като една добра отправна точка за последващи изследвания и обучения за ресурсните учители и учителите, работещи с деца със специални образователни потребности в образователни институции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Факултета по Педагогика, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Катя Стайкова Стоилова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения в специална педагогика, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“* на Катя Стайкова Стоилова в област на висше образование: Педагогически науки, професионално направление Педагогика, докторска програма «Специална педагогика».

08.02.2019 г.

Рецензент:

/доц. д-р Божидара Кривирадева/